

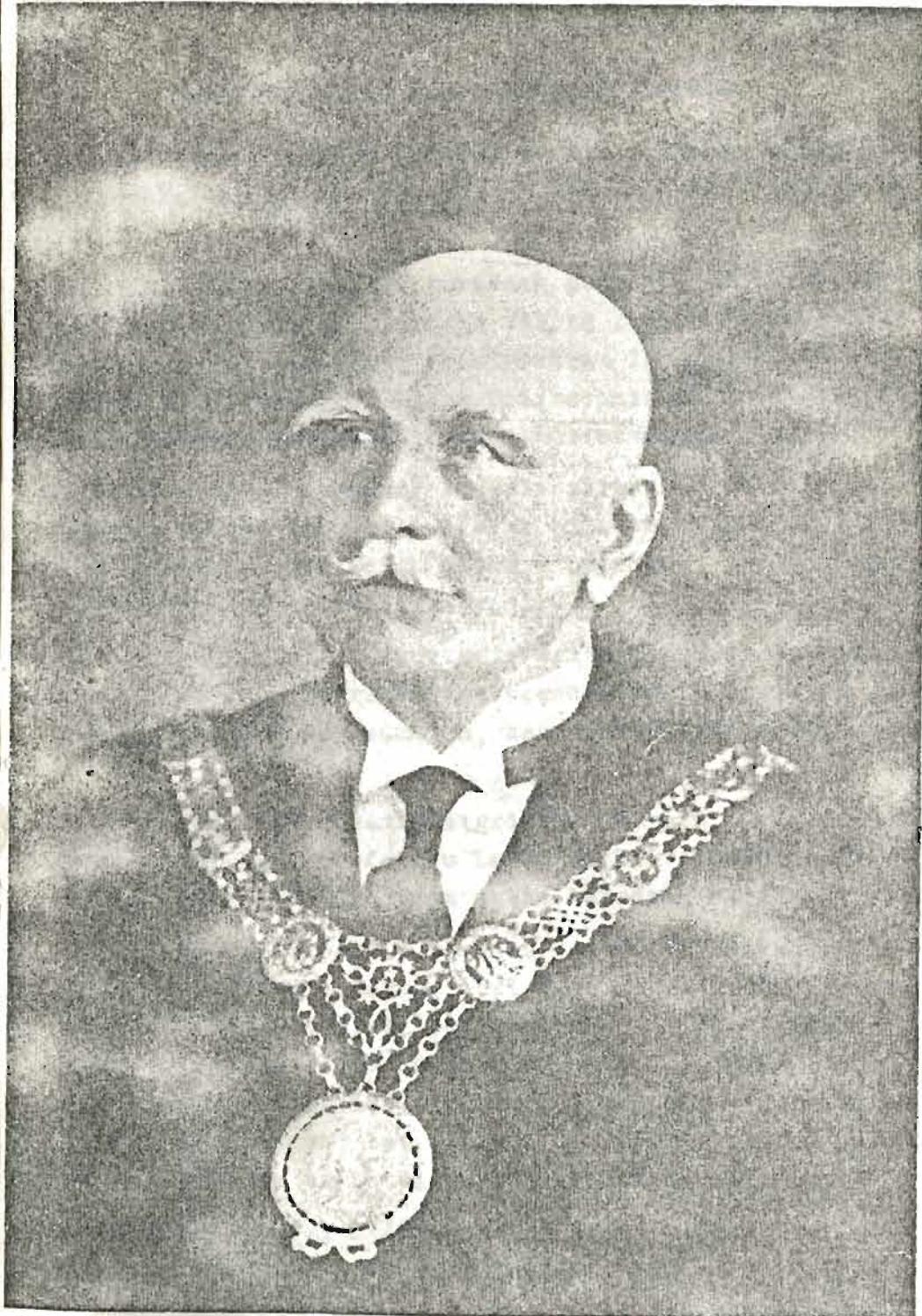
MĀRTINŠ BĪMANIS

PROF. DR. ING. H.C.

PINNEBERGĀ,
BALTIJAS UNIVERSITATES ARCHITEKTŪRAS
UN INŽENIERZINĀTNU FAKULTĀTE.

PROF. DR. ING. H.C. MĀRTINA BĪMANA
PIEMINĀS FONDA IZDEVUMS
1948.

Prof. Dr. ing. h. c. MĀRTIŅŠ BĪMANIS

PROFESSORS DR.ING.H.C. MĀRTIŅŠ BIMANIS

Izīmis 1864.gada 1.maijā Lielplatones pagasta Mazbebru mājās, kā saimnieka Jāņa un viņa sievas Trīnes, dzim. Veinbergas, dēls.

Pirma izglītību ieguvis turienes pagasta skolā, Mārtiņš Bimanis iestājās Jelgavas aprīnķa, vēlākā reālskolā, ko beidza kā viens no pirmajiem izlaiduma absolventiem 1883.gadā. Tā paša gada rudenī viņš iestājās Rīgas Politehniskā Institutā, ko beidza ar uzslavu 1889.gadā, iegūstot būvinženierja gradu.

Pēc augstskolas beigšanas Bimanis pārgāja praktiskā darbā un ilgāku laiku strādāja Maskavas pilsētas valdī, kur viņš bija uzticēts atbildīgs darbs - Lubekas etnoloģijas lauku izbūves un ekspluatācijas vadība.

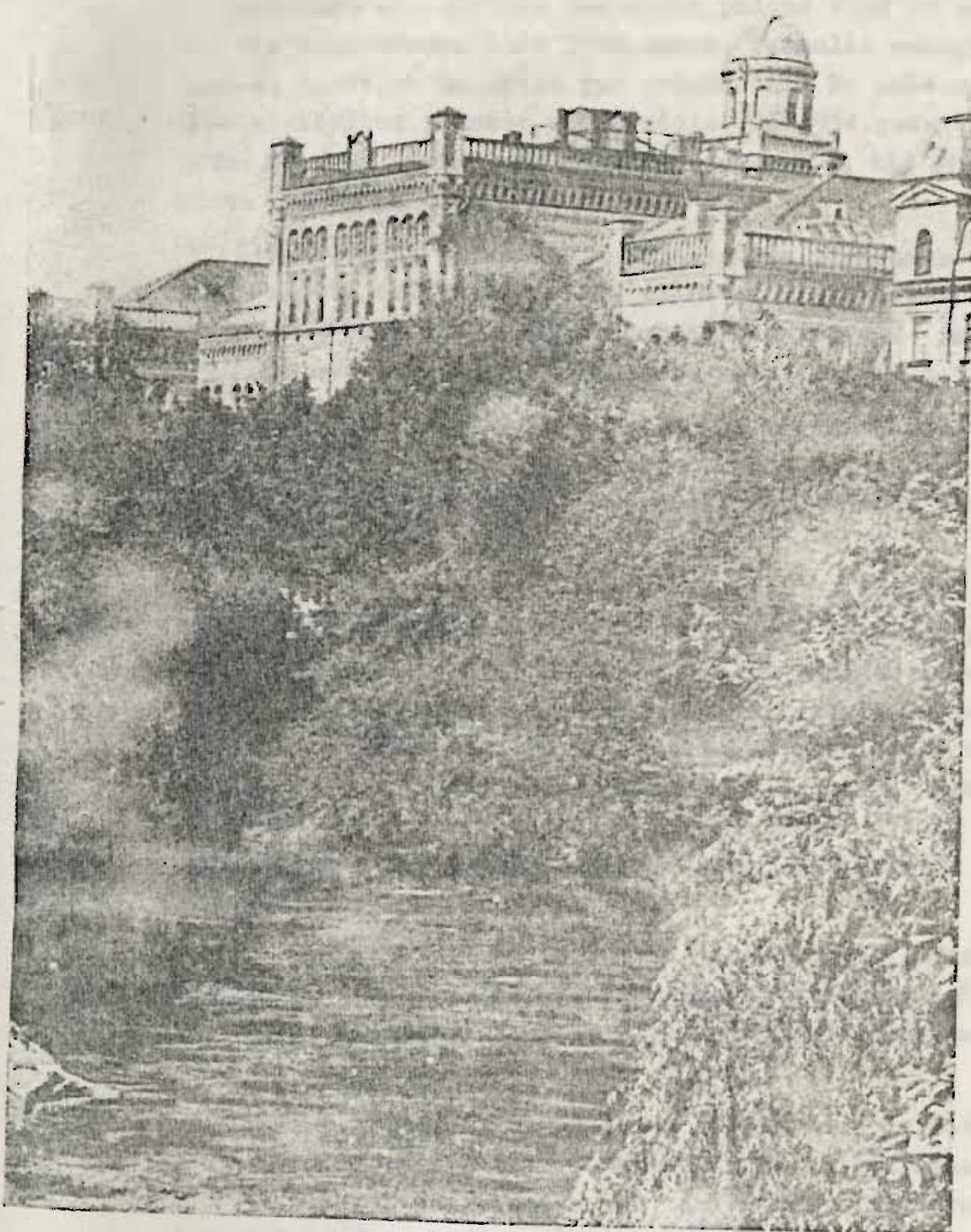
Sini darbā M. Bimanis ieguvīs ievērību plašākās speciālistu aprindēs, jo viņš vairākās konferencēs nācis klajā ar saviem novērojumiem un spriedumiem, kas izpelnījušies vispārēju atzinību.

1919.gadā Mārtiņš Bimanis atgriežas Latvijā un jau 1920.gadā viņu ievēl par profesoru Latvijas Universitātes Inženierzinātņu fakultātē, kas viņam uztic katedras vadību.

Ar lielu energiju prof. M. Bimanis piedalās Latvijas Universitātes izveidošanas darbā. 1921.gadā viņu ievēl par Organizācijas padomes locekli, pēc tam viņš vairākus gadus ir Universitātes padomes loceklis, pildīdama arī dažādus administratīvus amatus Universitātē. 1924/25.gadā viņš ir Saimniecības lietu prorektors, bet 1931/32 un 1932/33 mācību gados prof. Mārtiņš Bimanis ir Latvijas Universitātes rektors.

Inženierzinātņu fakultātes izveidošanas darbā prof. Mārtiņš Bimanis sevišķi aktīvi piedalās 1926/27, 1927/28, 1930/31, 1933/34 mācību gados būdams ūsu fakultātes dekāns.

1924.gada rudenī Latvijas Universitātē piešķir prof. Bimanis goda doktora gradu inženierzinātnēs, bet 1932.gadā Tērbatas Universitātē viņu godina, piešķirot ekonomijas zinātņu goda doktora gradu.

Rīgas Politehniskā Institūta (vēlāk Latvijas Universitātes ēka)
Rīgā, Raina bulvarī 19.

Prof. Bimanis arī rosīgi piedalēs Latvijas valsts dzīvē, strādādams dažādās tehniskās un saimnieciskās komitejās un komisijās.

Iekšlietu ministrijas tehniskā padomē viņš ir par locekli no tās dibināšanas līdz 1940.gadam, Pasaules energijas konferences Latvijas komitejā par priekšsēdi. No 1924.gada Latvijas elektības padomes priekšsēdis, no 1934.gada viņš ir arī Latvijas Nacionālās celtniecības padomes un tās Pilsētu izbūves komisijas loceklis.

Savas plāšās praktiskajā darbā gūtās zināšanas prof. Bimanis izlieto arī vādot galvas pilsētas Rīgas Zemmuīžas īdens vādu pētīšanas un izbūves darbus; viņa vadībā izstrādā arī dažādus noteikumus par notekūdeņu novadīšanu u.t.t.

Sabiedriskajā dzīvē M.Bimanis jo rosīgi piedalījies kopš savu studiju sākuma Rīgas Politehniskā institūtā. 1883. gadā viņš iestājies studentu korporācijā Selonijā un visu laikā ir tāni aktīvi darbojies.

Viņš ir arī Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes un tehniskās komisijas loceklis, Profesiju kameras goda korespondents, akciju sabiedrības "Vairogs" padomes loceklis, Latviešu inženierbiedrības biedrs, Akadēmiskās draudzes priekšnieks un valdes loceklis vairākās Universitātes darbinieku organizācijās. Tāpat arī Rīgas Latviešu biedrības biedrs, Latviešu un sviedru biedrības un Amerikas draugu biedrības goda biedrs, bez tam Latviešu un somu, Latviešu un lietuvju, Latviešu un dāņu biedrības biedrs.

Profesora M.Bimana darbu valstisko un sabiedrisko nozīmi apliecinā viņam piešķirtās goda zīmes: Triju zvaigžņu ordeņa II šķira, Latvijas Aizsargu organizācijas "Nopelnu Krusta", Latvijas Sarkanā Krusta "Goda krusta" un citas.

Prof. M.Bimana zinātniskā un sabiedriskā darbība izpauðas arī ārpus Latvijas robežām, viņam piedaloties dažādās starptautiskās konferencēs, kā arī ārzemju universitātēs nolast lekcijas. 1929.gadā viņu deleģē Noteikūdeņu novadīšanas komisijā uz Maskavu, kur to ievēl goda prezidijs, bet Pasaules energijas konferencēs viņš ir Latvijas pīstatāvis: 1924. gads - Londonā, 1926.g. - Rīsēlē, 1930.g. - Berlīnē, 1938.g.-Vīnē.

1932.gadā prof. Bimanis noslējies lekojas Helsinku Tehniskā augstskolā par augstākas izglītības atāvokli Latvijā un per jaunākajiem pētījumiem ūdensvadu un noteiklēnu jautājumā.

Ari praktiskajā aroda darbā M. Bimanis rosīgi darbojies, kopīgi ar prof. V. Skārdu un prof. E. Jakobsonu, izstrādādams Liepājas ūdensvada projektu un kopā ar prof. V. Skārdu Bauskas kanalizācijas projektu.

Prof. M. Bimanis sarakstījis apmēram 60 darbus un publicē - junus, kas iespiestī dažādos žurnālos Latvijā un ārzemēs. Bez tam viņš sastādījis arī vairākas mācību grāmatas: Sanitār-tehniskās latierīcības atsevišķās saimniecībās (1930.g.), ūdens apgāde (1938.g.), Noteiklēnu novadišana un tīrīšana (1940.g.) un citas.

1944.g. 1.maijā prof. M. Bimanis nosvinēja savu 80.dzimšanas dienu. Tad sāmo zinātnieku godīnāja Universitātes sula sariņotā sktā.

1944.g. rudenī viņš, kāja darbības spiests, atstāja Latviju un apmetās uz dzīvi Lībekas tuvumā.

Ari šeit trīmdā viņš turpināja savus pētniecības darbus, sekojams savas speciālitātes tālakai attīstībai. Atseucīgi viņš paklausīja aicinājuma līdz jaunot akademisko darbu Baltijas universitātē, kas tanči laikā tika organizēta Hamburgā. Trīmdā viņš sarakstīja vairākus darbus, ko vairs neizdevās publicēt.

Vienu no viņa pēdējiem darbiem "Atskats uz augstākas tehniskās izglītības attīstību Rīgā 80 gadu laikā" kās sarakstīts vācu valodā 1944/5 gadā, iespiezam šini brošūrā latviešu tulkojumā. Baltijas Universitātē strādāt profesoram Bimanim vairs nebija lemts. 1945.g. ziemā sāmais profesors saslima un ilgāku laiku bija spiests pavadīt slimības gultā, līdz 1946.gada 30.janvāri Lībekas slimnīcā viņš slēdza savas acis uz mūžu.

Profesora Mārtiņa Bimapa mirstīgās atliekas guldītas Lībekas Pārverka kapos, kur 1947.g. 25.septembrī uz viņa kapa kopīgas atklāta piemiņas zīme.

Uzrā 1968 parādīta uz Rīgu, Latviju
sak guldīta zīmēnas zāģē, mīklapēkā

ATSKATS
UZ AUGSTĀKĀS TEHNISKĀS IZGLĪTĪBAS ATTĪSTIBU
RĪGĀ 80 GADU LAIKĀ

Pagājušā gadsimta piecdesmito gadu vidū Rīga piedzīvoja strauju uzplaukumu. Nojaucot pilsētas apdzīvījumu valpus, atkrita ierobežojumi celtniecībai, un Rīgā varēja brivi izbūvēt visos virzienos. Jaunais Rīgas Daugavpils dzelzceļš atviegloja tirdzniecības sakarus ar Iekškrieviju, un Rīga kļuva svarīga jūras tirdzniecības pilsēta. Lai veiktu jaunos uzdevumus, kas arvien vairāk paplašinājās, bija nepieciešami izbūvēt Rīgas ostu. Viss tas prasīja lielu vairumu lietpratēju dažādās nozarēs. Tie bija jāaicina no ārienes. Tomēr svesītie speciālisti nepazina Rīgas apstāklis, un bez tam arī sejenes valodas radija tiem grūtības. Dabiski izvirzījās doma, ka lietderīgāki būtu vajadzīgos speciālistus sagatavot šeit pat. 1857.gadā toreizējais Rīgas pilsētas birgermeitārs Otto fon Millers(Müller), kopā ar citiem ievērojamiem pilsētas viriem iesniedza Rīgas biržas komitejai memorandu, lai kopīgiem spēkiem nodibinātu augstāko mācības iestādi. Biržas komiteja atsaucaši uz šo ierosinājumu un sāka noskaidrot uzņēmuma financiālo pusī. To solījās finančēt triju Baltijas zemju(Kurzemes, Vidzemes un Igaunijas) bruņniecību, Rīgas un vēl dažas citas pilsētas, kā arī tirgotāju pārstāvju. Tātad sākumā tam bija jābūt privātuzņēmumam bez valsts pabalsta, lai būtu garantēta lielāka brivība mācības vietas un personāla izvēlē.

Sākumā bija paredzēts dibināt augstāku arodu un tirdzniecības skolu, nemot par paraugu līdzīgas iestādes Vācijā. Hannoveras arodskolas direktoru F r a n k i (Francke) uzaicināja izstrādāt šādas skolas programmu Rīgai. Bijā paredzēts, ka šī iestāde pastāvēs no vairākām t.s.skolām: no inženieru, mehaniskās, ķīmiski techniskās, celtniecības un tirdzniecības skolas. Inženieru un celtniecības skolas absolventiem būtu arī tiesības izstrādāt būvju projektus un vadīt būvdarbus. Uzraudzības iestādes šādas tiesības negribēja piešķirt. Tomēr uzņēmuma iniciātori no Žīs prasības neatkāpās, jo augstākā skola, kas māca celtniecības priekšmetus, nevar ar to apmierināties, ka viņas skolniecei gan mācas celtniecības disciplinas, bet nedrīkst tās praksē izlietot. Projektu vēl attiecojī pa-

plašināja, un 1861.gada 16.maijā "Rīgas Politehniskās skolas" statūti ieguva vissaugstāko valsts apstiprinājumu.

Jaundibinātā iestāde bija uzskatama par technisku universitāti, kur būtu pārstrāvētas visas technisko zinātņu nozaras. Bija paredzētas šādas nodalas: īnfrastruktūru, architektu, mechanikas, ķīmijas, lauksaimniecības, tirdzniecības un mārnīcības nodala.

Pēc tam kad bija apstiprināti statūti šīs jauna tipa techniskās augstskolas nodibināšanai bija jāstājas pie atsevišķo nodalu programmas izstrādāšanas un pēc tam jāuzsāk mācību gaita. Līdzekļus iestādes uzturēšanai bija jau piešķirtas minētās organizācijas un korporācijas. No viņu parstāvjiem izveidojās iestādes pārvalde, Rīgas Politehniskās skolas pārvadīes padomes, par kuras pirmo priekšsēdi kļuva Šī pasākuma iniciātors, birgermeistars Otto fon Millers. Pirmais pārvaldes padomes uzdevums bija mācību gaitas organizēšana. Aizsūtīja delegāciju uz Ārzemēm, lai tā ieņemtos ar līdzīgām augstākām mācības iestādēm, sameklētu vadījumā mācībspēkus un aplūkotu paraugus mācību ēkas celšanai. Dot par visām lietām vajadzēja atrast iestādes direktoru. Par tādu uzaicināja fiziķi Nauku (Nauck), kāds Vācijs arodskolas direktoru, un tālākajā mācības iestādes izveidošanā tad nu varēja piedalīties arī direktors.

Bija vēl maz tāda tipa mācības iestāžu, kādu dibināja Rīgā. Par visām lietām tāds bija Ciriches politehnikums, " Eidgenössische Polytechnische Hochschule in Zürich", kas bija dibināts dažus gadus pirms tam (1855.g.). To pēcā par paraugu, izveidojot Rīgas politehnikumu. Tas pastāvēja no pirmuskolas un techniskas augstskolas. Tā arī Rīgas Politehniskā skola apvienoja pirmuskolu un istu augstskolu(politehnikumu). Pirmuskola bija nepieciešama, lai audzēkņus sagatavotu augstākām techniskām studijām. Vietējās vidusskolas, gimnazijas, šīm mārkim neatbilda, jo matemātiskie un grafiskie priekšmeti tur netika pietiekoši mērā mācīti un reālskolas dibināja tikai vēlāk. (Jelgavas reālskola tikai 1883.gadā izlaida savus pirmos abitūrientus, kas bija pietiekoši sagatavoti, lai iestātos Politehnikumā).

Priekšdarbi mācību organizēšanā bija tiktāl veikti, ka 1862.gada 1.oktobri varēja notikt Rīgas Politehniskās skolas atklāšana. Saprotams, mācības vispirms varēja iessākties tikai pirmāskolā. Speciālās studijas sākās tikai 1863.g. oktobri, immatrikulējot 10 studentus inženierū, 2 ķīmijas un 4 lauksaimniecība nodalā. 1864.gada oktobri atklāja arī mechanikas nodalū, bet pārējās nodalās vēlāk.

Līdz ar to lielais darbs bija uzsākts. Bija paredzēta šāda mācību gaita. Technisko nodalū kurss aptvēra 4 gadus, iešķaitot viengadīgās sagatavošanas mācības. Speciālajām studijām tātad atlīka 3 gadi, pie tam 2 gadi bija paredzēti vispārējiem techniskiem priekšmetiem kopīgi visām nodalām, bet trešais gads bija domāts speciālajām studijām atsevišķā nodalā. Šis iedalījums tomēr drīz vien bija jāpapildina, jo viens gads speciālajām studijām izrādījās par mazu. Bija jāgeliķ vēl viens gads, un tā studiju ilgumu noteica uz 4 gadiem, no tiem 2 gadi sagatavošanas priekšmetiem visām nodalām kopēji, bet pēdējie 2 gadi katras nodalās speciālajiem priekšmetiem atsevišķi. - Lauksaimniecības un tirdzniecības nodalā bija ietaka studiju leiks.

Viens no pirmajiem pārvaldes padomes uzdevumiem bija noķērtot personāla jautājumu. Iekšzemē man kas bija atrodams. Krievijā technisku augstskolu nebija daudz un izēķirīga bija arī valodas jautājums, jo statūti paredzēja, ka mācības Rīgas Politehnikumā notiks vācu valodā. Tātad mācībspēki bija jāaicina no Vācijas, Austrijas un Sveices. No šo zemju jaunājiem zinātniekiem varēja izraudzīties piemērotākiem. Daudzos gadījumos ipaša komisija attiecīgās pilsetās pārliecībās par kandidātu darbību. Mācībspēku izraudzīja un pārīcīnāja pārvaldes padome. Politehnikuma direktors bija pārvaldes padomes pilntiesīgas loceklis. No pirmo laiku profesoriem jāmin: inženieri Besars(Bessard) no Sveices, Beks (Beck) no Sveices, Malchers no Austrijas, Hojers(Hoyer), Vēbers (Weber) u.o. Nāo arī iekārtot jautājumu par mācībspēku veicināšanu nodrošināšanu, tāpat par viņu piedeरīgo eksistenci apgādnieka slimības vai vecuma nespēku gadījumā. Lai šo jautājumu atrisinātu, nodibināja mācībspēku pensiju kasi, kā arī

strādā un bērnu kasi.

Politehnikuma pastāvēšanas pirmajos gados, aprobēdoto līdzekļu dēļ, speciālajiem priekšmetiem katra nodaļa bija garantēta tikai viena profesūra. Zinātnu disciplinām paplašinoties un studentu skaitam pieaugot, ar to vairs nepietika, un katra nodaļa bija jāpapildina vismaz vēl ar vienu pilntiesīgu profesūru. Tas gan prasīja jaunus līdzekļus, bet garanti gribot negribot nāca tākā, un arī ienākumi no mācības naujām, studentu skaitam pieaugot, bija stipri palielinājušies. Tā Politehnikums varēja turpināt savu patstāvīgo eksistenci visumā pats ar saviem līdzekļiem, jo valdība tam piešķīra tikai 10.000 rbl. lielu subsīdiiju.

Iestādes telpas. Iestādi dibinot, Rīgas pilsēta piešķīra skolas ēkas būvei zemes gabalu agrāko nozīmīgākumu vietā, kur vēl tagad atrodas Latvijas Universitātes vecā ēka. Ēkas būvei bija paredzēta 100.000 rbl. liela subsīdiija. Pagaidam iestādi novietoja irētā mājā. Profesors Hilbīgs (Hilbig) izstrādāja jaunās ēkas projektu un vadīja arī būvdarbus. Ēku pabeidza 1867. gadā. Toreizējiem apstākļiem tā bija pietiekīgi plaša, bet drīz vien tā kļuva par ūsauru. Bija jārod jaunās telpas gan pirmskolai, gan arī tai laikā nodibinātajai lauksaimniecības izmēģinājumu iestādei. Nolēma celt otru ēku uz tā pašā apbūves gabala, pretīm Vērmanes dārzam, parallēli pirmajai. Bet tad izrādījās, ka arī ķīmijas laboratorijai nepietika telpu, jo studentu skaits ķīmijas nodaļā bija stipri pieaudzis. Tad izbūvēja trešo spārnu, kas savienoja abas jaunās ēkas. Vēlākos gados ķīmijas laboratorijai cēla ipašu ēku citā vietā un "vecu ēku" papildināja ar ceturtu spārnu.

Iestādes pārvalde. Politehnikumu pārvaldīja pārvaldes padome, kas sastāvēja no līdzekļu garantu pārstāvjiem un kur ietilpa arī direktors kā pilntiesīgs loceklis. Pārvaldes padomei bija jākārto visas iestādes ārējās lietas, jāpieaicina māolbspēki, jālīdzs vīnus apstiprināt, jākorrespondē ar valsts iestādēm, jāapspriež mācību plāni un studiju gaīta un jāiesniedz tie apstiprināšanai u.t.l. Šī mācību iestāde bija padota Finanšu ministrijai, bet Baltijas

provīndū generālgubernatora bija skolas kurātors. Vēlāk iestādi pakļāva Inglijas ministrijai, un tiešais valdības priekšnieks bija inglitības iecirkņa kurātors.

Skolas iekšējo darbību kārtoja direktors, nodaļu vadītāji (vēlākie dekāni) un plenārā konference. Tāni piedalījās visi iestādes profesori. Direktoram bija viens vietniaka. Plenārajai konferencei bija jāapspriež jautājumi, kas attiecās uz tekošo mācību gaitu, kā arī tās lietas, kas bija jāizslēm resp. jāvirza tālāk pārvaldes padomei. Bez tam iestādei bija sekretāriats un biblioteka. Sevišķa uzmanība tika pievērta bibliotekai, īpaši speciāliem periodiskiem izdevumiem, kas no pirmā iznākšanas gada tika eizvien vairāk papildināti, tā radot loti vērtigu zinātnisku rakstu krājumu. Nodaļu vadītājiem, kas vēlāk sevējās par dekāniem, bija jāvada savas nodaļas mācību gaite un jāpalīdz studentiem studiju secības izvēlē. Politehnikumā valdīja studiju brīvība: apspriežoties ar dekānu, students varēja izraudzīties studiju priekšmetu kārtībā un išķartot sev studiju gaitu, saprotams ievērojot zināmus noteikumus. Gai zinā Politehnikums atšķirēs no krievu augstskolām, kur pastāvēja stingrs iedalījums kursos. Tur katrai kurši bija paredzēti noteikti priekšmeti, un tikai pēc to absolvēšanas varēja pāriet nākamajā kurss, ja viens priekšmets nobija nokārtots, bija otrreiz jāabsolvē viens kurss. Turpretī, pastāvot studiju brīvībai, priekšmeti gan bija jānorādīs zināmā kārtībā, bet eksamenus students varēja nolikt pakāpeniski turpmākā studiju laikā. Parasti eksamenu kārtoja sāmestra beigās, bet profesori varēja nolikt eksamu terminus arī sāmestra vidū.

Gala pārbaudījumi diploma iegūšanai notika katra studiju gada beigās. Tie pastāvēja no mutvērdu pārbaudījumiem nodaļas galvenajos priekšmetos un diploma darba, kas sastāvēja no kāda projekta līdz ar paskaidrojumiem un maksas aplēsēm.

Absolventu iegūtie gradi bija šādi: inženieru nodaļa - būvinžineriķi - architektu nodaļa - inženieris architekts, mehanikas un ķīmijas nodaļa - inženieris technologs. Inženieriem un architektiem bija būtības, t.i., tiesības izstrēdat dažadus būvju projektus un tās reālizēt. Turpretī tie

sibas iegūt techniskus amatus valsts dienestā diploms viņiem nedeva, kāpēc viņi varēja strādāt tikai privātā dienestā.

S t u d e n t i . Par audzēkni Rīgas Politehniskā skolu varēja iestāties ikviens, kam bija vajadzīgā priekšsizglītība. Nebija nekādas izšķirības kārtas, tautības vai ticības ziņā. Ja bija vairāk reflektantu nekā brīvu vietu, tad priekšreka bija Baltijas provinciā iedzīvotājiem un Sejienes skolu abiturientiem.

Rīgas Politehniskai skolai, kā jau agrāk minēts, bija 2 nodalījumi: 1) priekšskola, kurās audzēkņi saucās par "skolniekiem", un 2) latē augstskola - "Politechnukums", kurā audzēkņus saucā par "studentiem" jeb "politehnikiem". Atkarībā no tā pastāvēja arī atšķirība disciplīnas noteikumos.

Politechnikums bija drošs pamats augstākās techniskās izglītības tālākai attīstībai Rīgā. Pagājušā gadsimta vidū arī tehnika pa lielākai daļai vēl atradās attīstības sākuma studijā. Būvju statiskais pamatojums vēl tikko sāka veidoties. Daudzi būvmateriāli bija gandrīz vēl nepazistami, tā piemērs zelzsbetons. Arī par elektrotehniku maz ko zināja, nemaz nerunājot par bezdrāta telegrafu un radio. No higiēniskām tehniskām ierīcēm, kas nepieciešamas veselīgai pilsētas iekārtai, pazīna tikai nedaudzus. Problemas, kā apgādāt pilsētu ar tiru ūdeni un veselīgu gaisu, gandrīz nemaz vēl nebija ciļātas. Cik svarīga ir netīro notekūdeņu izmantošana, resp. tīrišana, varēja saprast tikai tad, kad arī bakteriologija bija savu vārdu teikusi. Arī izveidojot jaunus satiksmes līdzekļus un ierikojot tiem piemērītus ceļus, pacēlās jaunas problemas. Tehniskajām studijām, saprotams, bija jāpiemērojās katrreizējam tehnikas stāvoklim. Mācību plāni bija jāsaskaņo ar tehniskas zinātnes attīstību. Tas nozīmēja jaunu disciplīnu uzņemšanu, pastāvojo paplašināšanu vai papildināšanu un līdz ar to mācībspēku skaita pavairošanu. Viss tas prasīja līdzekļus. Tos sagādāt nenācās viegli, jo galvenais ienākumu avots bija audzēkņu mācības naudas un garantu pāmalsti. Bet ar labu gribu izdevās uzturēt vajadzīgo līdzsvaru.

1887.g. 2.oktobri Rīgas Politechnikums varēja atskatīties uz 25 gadu attīstības gaitu. Šai gadījumā sarīkoja priecīgās lelī gan ārēju apstakļu dēļ, ierobežotas internas svītinās. Pēr-

iestādes attīstības gaitu liecināja ipāšs jubilejas izdevums ar direktora prof. Kizericka(Kieseritzky) vēsturisku pārskatu un vairākiem profesoru zinātniskiem pētījumiem.

Jau sāvas pastāvēšanas pirmo 25 gadu laikā Politehnikums ar lepnumu varēja atzīmēt koplū skaitu absolventu. Lielā daļa no tiem gan stājās darbā plašajā Krievijā. Jāievēro, ka Politehnikums kā privāta mācības iestāde nedeva tiesības ieņemt amatus valsts dienestā. Absolventus nesaistīja valsts darbā, un tie nedrīkstēja vadīt valsts būves. Tomēr viņu techniskās zināšanas vērtēja augstu. Viņi varēja gan būt techniskos amatos privātā darbā, ieskaitot tur arī dienestu pašvaldības iestādes. Ši raksts sacerētājs pats bija viens no galvenajiem inženieriem Maskavā, kur tehniku augsti cienīja. Arī valsts darbos, ceļot dzelzceļus, ostas u.t.t., politehniki bija visai ierodzēti, tikai viņi nevarēja būt atbildīgos amatos. Tos tieši nedaudzo kropš mācības iestāžu absolventi. Tā piem., satiksmes lietas bija Satiksmes ministrijai pakļautā Ceļu satiksmes institūta absolventu rokās, civilajām būvvaldēm guverņas arhitektus un inženierus deva Civilo inženieru Institūts, kas bija padots Iekšlietu ministrijai. Politehnikuma pārvalde ilgu laiku darija visu iespējamo, lai šādu stāvokli novērstu un iegūtu saviem absolventiem valsts tiesības, bet aizvien tā atdūrās pret šo privilegēto vietu aizsprostu, un tikai vēlāk, apstākļiem mainoties, tika dotas valsta dienesta tiesības(1896.g.). Jāatzīmē, ka mācībspēkiem bija daļas valsts dienesta tiesības, tā attiecīgās algu kategorijās, Izglītības ministrijas uniformas, tiesības uz ordeņiem, bet ne uz pensijām.

Pēc 25 gadu jubilejas mācības sākumā ritēja tālāk veoajās parastajās sliedēs. Pēc vajadzības grozīja mācību plānus, izraudzīja un pieņēma jaunus mācībspēkus. Bet jau bija nojaunumas būtiskas pārmaiņas institūta pamatos. Bija jūtama valsts iestāžu tendence pārkrievot iestādi, noteicot krievu valodu par obligāto mācību valodu. Politehnikuma lielā nozīmē jau bija tā, kas tās kā privāta mācību iestāde neatkarīgi no valsts birokratijas amaguma, aizvien varēja izraudzīties labākos mācībspēkus un grozīt mācību planu saskaņā ar katrreizējām prasībām. Līdz ar krievu mācības valodas ievešanu bija gaidīma pilnīga iestādes organizācijas pārveidošana. 1892.gadā val-

diba pavēlēja 5 gadu laikā pāriet uz krievu mācības valodu. Politehnikuma pārvaldes padome jutās spiesta deklarēt, ka ta uzņemas arī turpmāk uzturēt Politehnikumu ar saviem līdzekļiem, bet ar šādiem noteikumiem: 1) iestādi kā līdz šim pārvalda garanti, t.i., pārvaldes padome, 2) agrākie noplēniem bagātie profesori joprojām paliek darbā un lasa lekcijas vācu valodā, 3) immatrikulētie studenti var likt eksāmenus tāpat kā līdz šim un 4) absolventiem piešķiramas valsts dienesta tiesības kā kroga augstskolas beigušājiem.

Pret trim primajiem punktiem nebija nekādu principiālu iebildumu un vecajiem noplēniem bagātajiem profesoriem, kas bija ārzemju pavalstnieki, atlāva arī turpmāk mācīt līdzfinējā vācu valodā, turpreti Krievijas pavalstniekiem pēc zināma laika (no 2 - 5 gadiem) bija jāpāriet uz krievu valodu. Bet pēdējais punkts, kas attiecas uz absolventu valsts tiesībām atdūrās uz pretestību. Prasīja, lai Politehnikums savus mācību plānus saskaņo ar krievu augstskolu mācību plāniem. Šī prasība būtu grozījusi visu mācības iestādes raksturu. Pēc ilgām pārrunām pārvaldes padomei beidzot bija jāpienem arī šī prasība. Privātai augstskolai mācību iestādei būtu grūti pastāvēt konkurences cīņā ar jaunatvērtām valsts augstskolām, kam bija dienesta tiesības. Iestāde tagad bija pilnīgi jāpārorganizē un mācības jāpieskājo kroga skolu programmām. Tas arī notika, un Rīgas Politehniskā skola pārvērtās par "Rīgas Politehnisko institūtu". Pēc būtības tā bija jauna augstskola ar jauniem uzdevumiem, jauniem pienākumiem, bet arī ar jaundām rūpēm. Mācības plānus paplašināja, 4 gadīgie kursi kļuva par 5 gadīgiem. Jaunos statūtus apstiprināja 1896. gada 6. maijā. Līdzekļi iestādes uzturēšanai palika līdzfinējie un tika paturēta arī pārvaldes padome līdzekļu sagāzānai un iestādes saimniecisko lietu kārtosānai. Mācību personālu par jaunu apstiprināja. Vecie noplēniem bagātie mācībspēki palika darbā un arī ārzemju profesori drīkstēja turpināt darbību līdz pensijas izdienai. Valsts tagad uzņemās maksāt mācībspēkiem pensijas, saskaņā ar pastāvošiem pensiju likumiem augstskolu mācībspēkiem, t.i., pēc 25 resp. 30 gadu dienesta, pēdējā gadījumā pēc augstskolēs likmes. Absolventiem tika piešķirtas dienesta tiesības. Ar pirmās skiras diplomu

beigušajiem bija tiesības uz I katēgoriju, pārējiem uz XII katēgoriju valsts amatos attiecīgā speciālitātē.

Studentiem bija atstāta studiju brīvība, bet bija noteikts maksimāls studiju ilgums (7 - 8 gadi). Bijā atlauts dibināt sabiedriskas, sporta, mūzikas u.t.l.organizācijas. Arī cīņķas appvienības, korporācijas, joprojām varēja pastāvēt un jaunas drīkstēja dibināt.

Studentu skaits pieauga ar katru gadu. Tā kā mācību valoda bija krievu, tad Institūtā varēja iestāties jaunieši no vienās plašās Krievijas. Uzņemšanas konkursā priekšroku paturēja Baltijas zemju skolu absolventi. Bet studentu sastāvs, ieplūstot aspirantiem no Iekškrievijas, jutami pārmainījās. Tur ieķluva pavisam citādi audzināti jaunieši, to starpā daudz nemierigu elementu. Jau jaunās skolas pirmajā semestri lekojas traucēja starpsaucieni, spācieni, rūkoņi u.t.l. Tādos apstākļos bija grūti uzturēt līdz šim izveidotās akadēmiskās tradīcijas. Sākumā profesori pūlējās iztikt bez stingrākiem pretlīdzekļiem. Tomēr drīz izrādījās, ka nemieram nebija lokali cēloņi, bet ka to veicināja kādi centrāli organi galvaspilsētās. Kā akadēmisks iemesls tika minēta vēlēšanās novērst kur-su ierobežojumus un panākt lielāku studiju brīvību un plašākas tiesības dibināt studentu organizācijas, bet par visām lietām atbrīvoties no inspekcijas, kas uzraudzīja studentu iekārto dzīvi. Visām šim prasībām Rīgas institūtā nebija pamata, jo šeit tādas brīvības jau pastāvēja. Ar laiku atklājās, ka istie iemesli bija politiski revolucionāras dabas. Rīgas studenti aiz solidaritātes dumpojās kopā ar krievu studentiem. Tā, piem., kad kāda universitāte izslēdza studentu par disciplinas pārkāpumiem, Rīgas studenti pievienojās streikiem vai traucēja mācības, pa lielākai daļai ar ķīmiskiem līdzekļiem, parasti - smacīgām gāzēm. Sekas bija tās, ka tādos gadījumos institūtu uz isāku vai garāku laiku slēdza. Vēlākos gados (1905., 1906.) mācības institūtā ar isiem starplaikiem pārtrauca gandrīz veselu gadu. Tas bija pirmais revolucionārās laiks Krievijā, kā rezultātā radās tautas pārstāvība, t. s. Valsts dome.

Institūtā uz 1896.gadu 6.maija statūtu pamata mācības pārkārteja pēc jaunām programmām. Bez tam mācību plānus un iepāši stundu plānus šād tād grozīja un attiecīgajiem mācībspēkiem uzdeva lasīt arī jaunus priekšmetus. Pienēma dauds jaunu mācībspēku, kas pa lielākai daļai tomēr bija agrākie politehniki, tā kā visumā vecās tradīcijas varēja joprojām uzturēt.

Kad Krievijā ieveda jaunu pārvaldes kārtību, arī augstskolas bija jāreformē. Ar ūo jautājumu nodarbojās daudzas valdības komisijas. Arī Rīgas institūts ūai lietā aktīvi piedalījās, iepāši direktora profesora Valdena (Walden) personā. Institūts arī sev bija izstrādājis jaunus statūtus, kur gan nebija daudz grozījumu. Jaunu augstskolu reformu projektu ie sniedza Valsts domei un apsprieda attiecīgās komisijās. Bet stāvoklis Krievijā vēl nebūt nebija nomierinājies, kādēl arī jauno augstskolu reformu nevarēja galīgi izlemt. Tā Rīgas institūts turpināja savu darbību pēc 1896.ga statūtiem.

1912.gadā Rīgas Politehnikums varēja atskatīties uz 50 pastāvēšanas gadiem. Šo jubileju svinēja 1. un 2. oktobrī ar oficiālu aktu un savissigu vakaru. Ūai gadījumā iznāca jubilejas izdevums ar īsiem chronologiskiem datiem, pagājušo 50 gadu mācībspēku sarakstu un zinātnisko pētījumu publikācijām.

Atskats uz 50 gadu darbību liecībā, ka Institūts veicis savu uzdevumu — sagatavojis krievus tehniskus spēkus ar augstskolas izglītību dažādās tehnikas nozarēs, kas arī praksē bija pierādijsies par krieviem darbiniekiem. Tā valsts bija ieguvusi teicamu darba spēku, neziedojojot plašus finanšu līdzekļus, izņemot nelielo 10 000 rbl. subsidiju, kas tikai pēdējā laikā bija pieaugusi līdz 100 000 rbl. Valsts pabalstā ieskaņotās gan arī pensijas mācībspēkiem un viņu ģimenes locekļiem, ko viņi saņēma tādā pašā apmērā kā valsts augstskolās.

Pienāca liktenigais 1914.gads. Jau izceļoties pirmajam pasaules karjam radās doma par varbūtēju Institūta evakuāciju. Kara gaitā 1915.gadā evakuācija vairs nebija atlīkama, un institūtu ar visiem iepāšumiem, ieskatot bibliotēku, visiem laboratorijas piederumiem, kollekcionāriem u.t.t. aizveda no Rīgas un novietoja dažādās vietas Krievijā, iepāši Maskavā un Nižnij-

Novgorodā. Kanceleju vispirms pārcēla uz Tērbatu, bet tā kā tur trūka telpu, arī kanceleju un sekretārietu pārcēla uz Maskavu. Mīaskavā izdevās sagādāt visnepieciešamākās telpas dažādās skolās un mācības izdevās sākt 1915.gada rudenā sēmestri. Protams, bija jāpārvar dauds grūtību. Daži mācībspēki, tostarpā visi ērzenieki, bija atstājuši darbu; daži bija palikuši Rīgā. Vakantie priekšmeti bija jālasa atlikušajiem mācībspēkiem, kaut arī tie nebija viņu speciālitāte. Palīgspēkus nelielā skaitā varēja iegūt no krievu augstskolu personāla.

Grūtības radās arī ar studentiem. Studijas nobeigt istenībā varēja tikai vēcākie gadu gājumi, jaunākajiem bija jāiestājas aktīvā kāja dienestā. Studentu skaits bija stipri sarucis. Mācības joprojām notika pēc vēcājām programmām un 1896.gada statūtiem, lai gan bieži bija nepieciešami grozījumi stundu plānā un mainījās arī mācībspēki attiecīgiem priekšmetiem. Tai laikā Petrogradā izstrādāja jaunu augstskolu reglamentu, kas tomēr neieraudzīja dienas gaismu.

Tā piešāoa 1917.gada revolūcija. Pēc ķeizara atteikšanās no troņa valsts vadību pārņēma pagaidvaldība. Saprotams, cīlāja atkal augstskolu reformas lietu, bet bez noteiktiem rezultātiem. Vispirms Rīgas Politehniskā Institūtā mainīja amata nosaukumus: direktora vietā nāca rektors, tad prorektors, fakultātes un dekāni. Mācības visu laiku turpināja pēc 1896.gada statūtiem. Bet jau pārrunāja jautājumu, vai nepāroelt Institūtu atpakaļ uz Rīgu, jo kāja notikumi likās to pieļaujam.

Bet tad 1917.gada oktobrī izcēlās bolševiku revolūcija. Pagaidvaldību gāza un tai vietā nodibināja padomju valdību. Kris vija no kāja izstājās un Brest Žitovskā tai izdevās pat noslēgt mieru; kāja notikumi rietumos turpinājās, izbeidzoties tikai vēlāk, kad galu galā sekoja vispārējs miera līgums.

Nodibinoties padomju iekārtai, mācības Rīgas Institūtā kādu laiku vēl turpinājās (apmēram līdz 1918.gada maijam), lai gan ar pārtraukumiem. Patiesībā tas notika tikai tāpēc, lai vēcākajiem kursiem dotu iespēju nobeigt Institūtu. Pat notika sarunās par Institūta pārvešanu atpakaļ uz Rīgu. Lieta sarežģījās aiz tā iemesla, ka Ivanovo-Voznesenskas pilsēta bija pieprasījusi Institūtu sev. Pēc attiecīgām apspriedēm un mi-

nētās pilsētas apskates, salīdzinot novietošanas iespējas, to-
mēr nolēma Institūtu pārcelt atpakaļ uz Rīgu. Bet padomju val-
dība sīzliedza izvest Institūta īpašumu bez īpašas valdības
atļaujas. Tā galu galā tikai kanceleju varēja pārvest uz Rīgu,
kāmēr bibliotēkas (galvenās un rokas bibliotēkas), kā arī citi
mācības līdzekļi palika Krievijā. Bibliotēku nodeva jaundibinā-
nāmam Ivano-Voznesenskas politehniskam institūtam, bet e-
lektrotechnisko laboratoriju kādam Nižnij-Novgorodas radio -
techniskam institūtam. Arī daži profesori un citi mācībspēki
pārgāja uz Ivanovo-Voznesensku.

Tā Rīgas Politehniskais Institūts pārnāca Rīgā tukšām ro-
kām un varēja novietoties tukfajās Institūta telpās. Agrāk
iekārtu - zimējamos galdus un oītus piederumus bija papēnušas
dažādas kāja iestādes. Izdevās sameklēt tikai dažus zimējamos
galdus un skapjus, bet daudz kā trūka, lai varētu uzsākt kār-
tējās mācību gaitas.

Vācu okupācijas laikā Rīgā kāda profesoru grupa ar bijušo
Politehnikas direktoru Knīrimu (Knieriem) priekšgalā bija grie-
zusies pie vācu okupācijas iestādēm un Rīgā nodibinātās Augst-
skolu biedrības ar lūgumu technisko augstskolu Rīgā atjaunot.
Atļāva tādu nodibināt pēc vācu augstskolu parauga ar tamli-
dzīgu programmu un mācību gaitu. Šo jauno augstskolu nosauca
par "Baltijas technisko augstskolu". Agrākā Politehnikuma
studenti tāni varēja studijas nobeigt pēc vecās programmas
viene gada laikā. Par mācībspēkiem pieņēma dažus Politehniskā
institūta profesorus un oītus jaunus. 1918. gada oktobri tech-
nisko augstskolu varēja svinigi atklāt. Pēc tam tai izstrādā-
ja jaunus statūtus, kas stājās spēkā tā pašā gada decembri un
bija saskaņoti ar Vācijas augstskolu statūtiem.

Tomēr šī Techniskā augstskola ilgi nepastāvēja. 1918. gada
18. novembrī proklamēja suverēno Latvijas valsti. Politiskie
apstākļi Latvijā vēl bija neskaidri. Pēc miera līgumiem vācu
okupācijas vara sāka atstatā zemi, bet tai pašā laikā no aust-
rumiem spiedās iekšā bolševiki. 1919. gada 3. janvari tie ieplē-
ma Rīgu un slēdza Technisko Augstskolu. Tai vietā nodibināja
latviešu augstskolu ar latviešu mācību valodu un agrākā Poli-
techniskā Institūta programmu. Latvijai draudzīgie vecie pro-
fesori drīkstēja palikt un turpināt mācības vācu vai krievu

valodā. Mācībspēku skaitu papildināja, piešicinot vairākus latviešu zinātniekus.

Bet bolševiku okupācijai Latvijā drīz pienāca beigas. 1919. gada 22. maijā jaundibinātā Latvijas armija kopā ar vācu brīprātīgiem atbrivoja Rīgu no bolševikiem. Līdz ar to likumīgā Latvijas valdība varēja pārņemt savas funkcijas.

Augstskolas jautājumā sākās jauns pagrieziens. Bijušā Politehnikuma pārvaldes padome atkal atjaunoja Baltijas tehnisko augstskolu, atlaižot latviešu mācībspēkus. Tā darbojās līdz pavasarā sēmestra beigām, lai dotu iespēju vecāko kursu studentiem pabeigt studijas un iegūt diplomu. Tomēr bija ļoti maz reflektantu.

Jaunajā Latvijas valstī augstskolas jautājums izvirzījās pirmajā vietā. Bija jāizšķir dažas principiālās problemas. Ja Politehniskais Institūts joprojām pastāvētu kā tehniska augstskola, tad valstij būtu jādibina vēl otra augstskola humānitārām disciplīnām. Ja, turpretim, pastāvošam Politehniku- mā pievienotu medicīnas un dabzinātņu fakultāti, to varētu pārveidot par Valsts augstskolu, kas apmierinātu visas prasības. Techniskajā augstskolā palikušie profesori izstrādāja attiecīgu memorandu un ieaniedza to valdībai, saprotams, privāta augstskola vairs nebija domājama, augstskolai bija jābūt valsts mācību iestādei, kurās kodols būtu tehniskās fakultātes, ko papildinātu jaundibinēmās humānitārās fakultātes. Bet ne otras puses Latviešu Izglītības biedrība prasīja dibināt pilnīgi jaunu Latvijas augstskolu. Latvijas valdība izšķīrās par šo pēdējo priekšlikumu un ar 1919. gada 5. augusta dekrētu Politehnisko Institūtu pārņēma valsts, reizē iecelot divas komisijas - vienu, lai likvidētu saimnieciskoas jautājumus ar pārvaldes padomi, un otru, lai apspriestu jautājumu par jauno augstskolas reorganizēšanu. Nebija ūnus, ka tehniskās fakultātes ar dažiem programmu grozījumiem joprojām pastāvēs. Arī attiecīgie mācībspēki tam pa dāļai jau bija, un pa dālai vīnu sastāvu varēja papildināt ar jauniem, galvenokārt latviešu zinātniekiem, kas atradās plūsajā Krievijā. Turpretī jaundibinēmām humānitārām fakultātēm mācībspēku sastāvs bija jāizveido pilnīgi no jauna.

Reorganizācijas komitēja drīz atzina, ka reorganizētā tehniskā augstskola arī ar papildfakultātēm neatbilstu jaunās valsts prasībām. Bija nepieciešams visu mācību iestādi izveidot pēc universitātes tipa. Tāpēc reorganizācijas komitejas vietā stājās augstskolas organizācijas padome, kām bija jāizstrādā augstskolas statūts.

Priekšdarbi bija tiktāji veikti, ka 1919.gada 28.septembrī varēja sākties mācības Latvijas augstskolā, lai gan ne visās fakultātēs, bet galvenokārt tehniskajās, kurām jau bija veci piedzivojuši mācībspēki un arī liels skaits dažādu gada gājumu studentu no agrākā Politehniskā Institūta. Daži nopelnīgi bagāti Politehniskā Institūta mācībspēki tika par jaunu apstiprināti, pie kam vīriem bija atļauts dažus gadus turpināt mācības. Vācu vai krievu valodās, pie kurās vīri bija pieradusi, līdz kāmēr tie pietiekoti iemācītos valsts valodu. Oficiālā mācību valoda bija latviešu valoda. No jaunpieaicinātajiem mācībspēkiem daži izņēmume kārtā bija arī ķermeni; tie drīkstēja lekcijas lasīt svešā valodā. Kad Organizācijas padomes izstrādātie statūti visās likumdevējās iestādēs bija pieņemti un apstiprināti, tie stājās spēkā 1922./23. studiju gadā. Jauno Augstskolu saņēma par Latvijas Universitāti. Universitātei bija šādas fakultātes: 1) Architektūras, 2) Inženierzinātņu, 3) Mechanikas, 4) Ķīmijas, 5) Lauksaimniecības, 6) Matemātikas un dabas zinātņu, 7) Filologijas un filozofijas 8) Medicīnas, 9) Veterinārmedicīnas, 10) Tiesība zinātņu un tautsaimniecības, 11) Teologijas un beidzot, vēlākos laikos 12) Katoļu teologijas fakultāte. Lielākajai fakultāšu daļai bija nodaļas. Tā, piem., Inženieru fakultātei biju būvinženieru un kulturinženieru nodaļa. Medicīnas fakultātei bija zobārstniecības nodaļa ..t.t. Lauksaimniecības fakultāti vēlāk pārveidoja par Lauksaimniecības akadēmiju un 1938.gadā to pārcēla uz Jelgavu, tā kā fakultāšu skaita par vienu samazinājās.

Latvijas Universitāte ir autonoma mācību iestāde, kurās darbību noteic šādi tās satversmē ietvertie principi. Universitātes pārvaldes organi ir: rektors, 2 prorektori, dekanu padome un Universitātes padome. Pēdējā ir augstākā instance, kas galīgi izlej tai piekritīgās lietas, kā arī apsrieb un sagatavo valdības iestādēm apstiprināšanai iesniedzēmās lietas. Uni-

versitātes padomē ar balss tiesībām piedalās; 1) Universitātes godes biedri, 2) rektors, prorektori un dekāni, 3) no katra fakultātes 10 profesoriem un docentiem viens vēlēts pārstāvis 4) jaunāko mācībspēku(asistentu,prosektoru,lektoru u.t.t. vēlēti pārstāvji, 5) studentu pārstāvji. Sēdes notiek pēc vajadzības, parasti ne retāk kā vienreiz mēnesī. Sēdes vada rektors, protokolē sekretārs, ko padome ievēl uz vienu gadu.

Dekānu padome pastāv no rektora, prorektoriem, dekāniem un Universitātes kancelejas pārzipa, kas ir prokolists. Dekānu padomes uzdevums ir kārtot mācības dažādās fakultātēs, uzņemt jaunus studentus un apspriest dažādus studiju gaitas jautājumus, kas iesniedzami Universitātes padomei izņemšanai.

Katrai fakultātei ir fakultātes padome, kurā piedalās visi kārtējie profesori un docenti un no pārējiem mācībspēkiem 2 pārstāvji kā pilntiesīgi locekļi. Sēdes var piedalīties arī pārējie fakultātes mācībspēki (ārkārtas profesori un docenti, kār arī asistenti). Fakultātes padome apspriež fakultātes iekšējās lietas, kā arī studentu uzņemšanu un sekmēs. Principiālos jautājumus izņemj dekānu resp. Universitātes padome. Dekāns atbild par visu fakultātes darbību. Dekānu ievēlē fakultātē uz vienu gadu, un to var par jaunu ievēlēt arī uz otru gadu. Amatos apstiprina attiecīgā valsts instāncē. Lidz ar dekānu fakultāte ievēlē uz vienu gadu arī sekretāru, ko var par jaunu ievēlēt arī turpmākos gados. Rakstu darbus dekānam resp. sekretāram palidz veikt darbvedis. Fakultātes kanceleja glabājas visi dokumenti par katru studenta studiju sekmēm. Mācīblīdzekļu iegādei fakultātei pēc vajadzības un iespējas tiek piešķirta noteikta summa no līdzekļiem, kas velsts budžetā Universitātei šim nolūkam paredzēti.

Rektors vada visas Universitātes lietas. Viņam palidz 2 pre-rektori - viens studiju lietas, otrs Universitātes saimniecības lietu vadībā. Šis amatpersonas ievēlē Universitātes padome un apstiprina Ministru kabinets. Vēlēšanas notiek katru gadu, bet tē pate persona attiecīgajā amatā nedrīkst būt ilgāki par 4 gadiem. Rektoru ievēlē no kārtējiem profesoriem, turpretī prorektoru amatā var būt arī ārkārtas profesori vai docenti. Rektoram pakļauja Universitātes kanceleja, ko veda atalgoša kancelejas pārzinis.

Universitātes saimniecības padome bez prorektora ietilpst vēl trīs locekļi, ko Universitātes padome ievēlē no mācībspēku vidus uz vienu gadu. Sos pēdējos var arī par jaunu ievēlēt. Saimniecības padome vada Universitātes saimniecības lietas. Tai ir patsai sava kanceleja, ko prorektora vadībā pārzina savs kancelejas pārzinis. Saimniecības padome kārtot algu jautājumu, apgādā mācības līdzekļus, pārvalda Universitātes ākas, izdara vajadzīgos remonta darbus un atbild par visu, kas Universitātes saimniecībā nepieciešams.

Saimniecības padomes, tāpākt kā arī citu Universitātes iestāžu darbību pārbauda revizijas komisija, ko ievēlē Universitātes padome un kas savus atzinumus ziņo padomei. Bez tam Universitātes saimnieciskā darbība pakļauta Valsts kontrolei.

Pie Universitātes mācībspēkiem pieder: profesori, ārkārtas profesori, docenti, asistenti, lektori un prosektori. Bez tam paredzēti arī privātprofesori. Profesora amata iegūšanai nepieciešams akadēmisks doktora grads.

Vakantajās profesoru vietās aicina pazīstamus zinātniekus, bet, ja tādi netiek proponēti, tad tos izrauga konkursa kārtā, publicējot uzaicinājumus. Fakultātes padome ar balsu vairākumu attiecīgo kandidātu atzīst par piemērotu un proponē Universitātes padomei ievēlēšanai. Profesoru amatā apstiprina Ministru kabineta. Daudzi mācībspēki profesūru ieguvuši, avansēdamī Universitātes darbā. Grūtāki ir atrast profesorus tehnisko fakultātē speciālajiem priekšmetiem, jo tur nepieciešama arī ilgāka praktiska darbība attiecīgajā priekšmetā.

Jauvus studentus uzņem vienreiz gadā rudens semestra sākumā. Aspirantiem starp oitu jāiesniedz gimnazijas vai oitas līdztiesīgas mācības iestādes gatavības apliecība. Ja ir vairāk aspirantu nekā vakantu vietu, tad notiek konkursa pārbaujums, ko Universitātes padome katrai fakultātei paredzējusi uzņemšanas noteikumos. Techniskajās fakultātēs ūsi gadijumā izgūrīgi ir matemātikas priekšmeti. Konkursa pārbaudījumus Universitātē izdara mācībspēki. Pēdējos gados atzīts, ka lietderīgāk ir novis eksaminēt attiecīgajā priekšmetā, bet sīkāk pārbaudit un salīdzināt skolas liecības un gala eksamēnā iegūtās atzīmes.

Aspirantu pieplūdums parasti bija ļoti liels, un tikai apmēram no tiem 50% varēja uzņemt. Studējošo skaita priekšķīga sasniedza 8000, kas mazai, apmēram 2 miljonu tautai uzskatams par ļoti lielu. Tomēr pierādījies, ka lielā tiekame pēc augstā kās izglītības nesusi arī augļus. Daudzas pārvaldes iestādes pat sīkos postepos varēja pieņemt darbiniekus ar augstskolas izglītību, kas kā no saimnieciskā, tā kulturālā viedokļa izrādījās lietderigi. Latvijas valsts gan saimniecības, gan kultūras ziņā sasniedza augstu pakāpi. Tas pierāda, ka valstij jācēnās iespējami lielam pilsoņu skaitam darīt pieejamu augstāko izglītību.

Zimējoties uz Latvijas Universitātes mācību gaitu, vispirms jāaizrāda, ka tur nepastāv kursu sistēma, bet katrs espirants pats var noteikt savu studiju gaitu. Obligātie priekšmeti techniskajās fakultātēs sadaliti pa 5 gadiem, un dekanam jāraugās uz to, lai, pierakstoties uz priekšmetiem, tiktu ievelota zināma kārtība, t.i. nav atlauts pierakstīties uz zināmu priekšmetu, ja nav noklausīts cits priekšmets, kas dod tā saprāšanai nepieciešamās priekšzīmēšanas. Ir priekšmeti, kas jānobeidz, noliecot eksamēnu vai nostrādājot praktiskos darbus, pirms var pierakstīties uz priekšmetu, kam tie ir pamatā. Izrādījies arī par lietierigu, ipaši pirmajā studiju gadā prasit, lai students nokārto zināmu priekšmetu skaitu, tādējādi pierādot, ka viņš nopiestni skatās uz studijām un velti augstskolā laiku netērē. Priekšmetu nobeidz, ieturot pārbaudījumu pie pāsniedzēja, kas priekšmetu lasījis vai vadījis praktiskos darbus. Eksamēnu terminus parasti nosaka semestra beigās vai sākumā, bet profesors var arī starplaikā eksaminēt priekšmetā, ko students jau noklausījies. Speciālie priekšmeti visās fakultātēs ir diploma priekšmeti, un tie jāiztur pie ipašas pārbaudījumu komisijas. Tā pastāv no fakultātes mācībspēkiem, pie kam eksamenē pāsniedzējs, kas priekšmetu lasījis. Ja pārbaudījums nav izturēts, to var vienreiz atkārtot. Otrreiz atkārtot pārbaudījumu drīkst tikai iepriekšējā kārtā ar ipašu fakultātes padomes atlauju.

Lai sīkāki iepazitos ar studiju noslēguma gaitu, pakarēsimies mazliet pie Inženieņzinātņu fakultātes.

Tāni ir šādi komisijas priekšmeti: ceļu būnīcība, tiltu

būvniecība, īdens būvniecība, īdens apgāde un kanālizācija.

Pēc tam kad nolikti komisijas priekšmeti kā gala pārbau-
dījuma mutvārdu daļa, absolventiem jāizstrādā diploma darbs. Kā
uzdevums diploma darbam paredzēts kāds inženiera būvdarbs no-
teiktā vietā Latvijā, piem., tilta (zemes ceļam vai dzelzceļam)
par noteiktu upi zināmā vietā, vai otrs izbūve noteiktā vie-
tā, vai dzelzceļa stacija, vai īdens apgāde vai kanālizācijas
projekts norādītai pilsētai, pēdējā gadījumā apvienots ar no-
teikdaru tirīšanas iericēm u.t.t. Diplomdarba izstrādāšanai
parasti dod pusgada laiku. Diplomdarbs aptver vajadzīgos ie-
priekšējos pētījumus resp. Šo pētījumu materiālu vēkšanu at-
tiecīgajā vietā, inženiera tūvdarba projektētās vietas pamate-
jumu, visas nepieciešamās statiskās aplēses, visu svarīgāko
būvdarbu daļu grafisko metu ar speciālu paskaidrojumu un māk-
sas aplēsi, kā arī izbūves laika sadalījumu. Komisijas locek-
ļi skata cauri iesniegto diploma darbu, un, ja uzdevumu atrī-
sināšana tiek atzīta par pietiekosu, diploma darbu pālaic
a izstāvēšanai pārbaudījumu sesijā, parasti divreiz gadā - ē-
mestrū beigās. Aizstāvēšanai diplomands mutvārdiem paskaidro-
savu projektu un uz komisijas locekļu jautājumiem dod pamato-
tas atbildes. Tad komisija izsāk, vai pērošušums izturēts
sekmīgi vai ļoti sekmīgi un pozitīvi gadījumā liek priekšā
fakultātes padomei tam piešķirt pirmo akadēmisko gradu, kas
pēc tam formāli jāapstiprina Universitātes padomē. Absolvents
tad iegūst būvinženiera gradu, kas pielīdzināms Vācijas diplo-
ma inženiera gradam un dod tiesības projektēt un vadīt jebku-
ras būves, arī augstbūves, un uzņemties attiecīgos valsts ama-
tus. Jāatzīmē, ka studija laikā brīvdianās katram inženierzi -
nātpu studentam jānostrādā vismaz 6 mēnesi inženierzi -
praksē.

Būvinženiera diplomas dod tiesības iegūt otro akadēmisko
gradu, inženierzinātpu doktora titulu. Šim nolūkam jāiesniedz
patstāvīgs zinātnisks pētījums, disertācija. To skata cauri
īpaša fakultātes padomes ievēlēta komisija. Disertācija līdz
ar komisijas atzinumu ir pieejama ieskatam fakultātes locek-
ļiem vienu mēnesi. Pēc šī laika noteicēšanas fakultātes pedo-
me izlej; vai disertācija pieņemama, un, ja disertācija atbilst
fakultātes prasībām, doktorandu pielaiž pie mutvārdu doktora

eksāmeniem 3 inženierzinātņu priekšmetos. Šos priekšmetus fakultāte ierauga, vienojoties ar doktorandu. Pēc noteikta laika, parasti pēc divām nedēļām, pārbaudījums notiek fakultātes sēdē. Ievadā doktorandam jādod iss zinātnisks apcerējums par kādu tematu, kas saistīts ar disertāciju un pārbaudījumu priekšmetiem. Tad fakultātes locekļi tam šini virzienā uzzod atsevišķus jautājumus, uz kuriem doktorandam jādod zinātniski pamatotas atbildes. Ja pārbaudījums atzīts par izturētu, fakultāte ievēlē 3 oponentus un, ar tiem vienojoties, nosaka terminu disertācijas atklātai aizstāvēšanai. Pirmais tam disertāciju līdz ar pārbaudījumu materiāliem jānodedod Universitātes kancolejā, lai ikviens interesents ar to varētu iepazīties. Disertāciju aizstāv atklātā fakultātes sēdē, kas katram pieejama. Pēc tam kad fakultātes dekāns iepazīstinājis klātēsošos ar aizstāvēšanas priekšdarbiem un nolasījis doktoranda curriculum vitae, vārdu dod pašam doktorandam. Tas referē par darba tapšanas gaitu, izlietotiem palīglīdzekļiem un dod iegūto atziņu kopsavilkumu. Tad oponenti uzzod doktorandam jautājumus par viņa darbu, uz kuriem tam jātbild ar zinātnisku pamatojumu. Beidzot doktorandam jautājumus var uzstādīt arī fakultātes locekļi un interesenti no publikas. Ja visi jautājumi atbildēti, aizstāvēšanas rezultātu apspriež slēgtā fakultātes sēdē, un, ja aizstāvēšana atzīta par sekmigu, bailesīgā fakultātes locekļi balsojot lemj piešķirt doktorandam doktora gradu. Fakultātes lēmumu tūlit pēc aizstāvēšanas paziņo atklātā sēdē. Bet grada piešķiršanu no formālās pusēs vēl jāapstiprina Universitātes padomei.

Lidzīga kā Inženierzinātņu fakultātē mācību gaita un akademisko gradu iegūšanas kārtība ir arī pārējās tehniskajās fakultātēs, atšķiroties tikai atkarībā no fakultātes rakstura.

Universitātes 25 gadi pastāvēšanas laikā mācības līdzekļi ievērojams kārtā paplašinājušies. Visām fakultātēm ir savas diapozitīvu un paraugu kollekcijas. Daudzām ir muzeji dažado paraugu demonstrēšanai, piem., dabaszinātņu, medicīnas, filoloģijas u.c.fakultātēs. Dažas fakultātēs mācību vajadzībām ierādoti ipāsi institūti. Tā inženierzinātņu fakultātei ir konstrukciju un būvmateriālu pētīšanas institūts ar betona pār-

būvniecības, būvniecības, būvniecības un noteikumēnu
tirīšanas laboratoriju, kār arī ierīces, lai pētītu sienu sil-
tumu caurlaišanas spējas. Šai institūtā atrisināja arī prak-
tiski svarīgus uzdevumus, piem., pārbaudīja betona konstrukcī-
jās, būvniecības staciju modeļus u.c. Bez tam fakultātei ir
geodēzijas institūts, kur studiju nolūkā strādā ar geodētis-
kiem instrumentiem un bez tam izdara fotogrammatiskus pētīju-
mus. Mechanikas fakultātei ir materiālu pārbaudes stacija, kur
valsts un privātu iestāžu, kā arī privātpersonu vajadzībām
pārbauda visdažādākos materiālus.

Gai issajā apcerējumā nav iespējams minēt visus institūtus
un studiju palīgiestādes. Būtu vēl jāatzīmē, ka Latvijas Uni-
versitātes plašā bibliotēka sakomplektēta tikai 25 gadu laikā.
Bagātīgā, teicami sastādīta Rīgas Politehniskā institūta bib-
liotēka palika Krievijā. Latvijas Universitātes bibliotēka
pastāv no galvenās bibliotēkas un nodalām fakultāšu bibliotē-
kās, kur atrodamas studijām lietojamās fakultāšu speciālo
priekšmetu grāmatas.

Visumā Latvijas Universitāte pilnam attaisnojusi to, kas no
tās cerēts un sagaidīts. Tur izglītību guvuši daudzi valsts
un vispārības darbinieki, kas rosīgi strādājuši, celdami ze-
mes kultūras un zinātniecības līmeni. Jāatzīmē arī zinātniski
pētījumi gan par vispārīgiem jautājumiem, gan arī dzimtās ze-
mes kultūras un tautzinātieču novadā. Tā augstskola varēja
izveidoties par svarīgu faktoru valsts dzīvē. Tomēr liktena
augstākā vara lēma smagu pārbaudījumu šīs mācības iestādes tā
lākajā attīstībā. Padomju savienibai 1940.gada junijā okupē-
jot Latviju, augstskolas pārvaldē iestājās pārmaiņas. Toreizējā
rektora vietā iecēla kādu partijas viru, sāka pārbaudīt mācīb-
spēku politisko pārliecību, daudzus atlaida, aizstājot ar sve-
šiem Padomju savienības mācībspēkiem, dibināja jaunus amatrus.
Fakultāšu programmas pavēlēja saskaņot ar Padomju republikas
pastāvošām programmām; par visām lietām studiju pamata pēc
iespējas vajadzēja likt marksisma un leninisma doktrinas. Ne-
varēja vairs runāt par brivām augstskolas studijām. Viss bija
jādara saskaņā ar noteikumiem, priekšmetu mācīšanu, piedalīša-
nos lekcijās un praktiskajos darbos stingri kontrolēja. Tādos
apstākļos, saprotams, nebija vairs ko domēt par brivu sekmigu

mācību gaitu. Sis režīms ilga visu 1940/41. studiju gadu, 1941. gada vasarā, sākoties kājām ar Krieviju, bolševikus no Latvijas padzina. Pēc tam kad nodibinājās vācu civilā pārvalde, 1941. gada rudenī atkal varēja sākties mācības Rīgas Universitātē pēc agrākajām līdz 1940. gadam pastāvējušām programmām un agrākās mācību kārtības, vispirms Medicīnas un techniskajās fakultātēs un pakāpeniski arī pārējās. Teologijas fakultātes pārveidoja par attiecīgiem institūtiem. Protams, par normālu studiju gaitu kāja laikā nevarēja runāt, jo lielo jaunatnes daļu iescuca armijā. Tikai vecākajiem gadu gājumiem bija dopta iespēja zināmā laikā nobeigt studijas un iegūt diplomus. 1943./44. studiju gadu Latvijas Universitātei vēlizdevās sekmiņi nobeigt. 1944. gada 28. septembrī Universitāte būtu varējusi atskatīties uz 25 darbības gadiem. Tomēr nebija lemts sei gadījumā sarīkot tradicionālo svētku aktu, jo kāja cītītas to vairā nepieļāva. Lielākā mācībspēku daļa, frontei tuvojoties, bija spiesta pārcelties uz Kurzemi. Uz turēni evakuēja arī dažas Universitātes kancelejas un saimniecības padomes personālu. Bet no turienes daudzi mācībspēki un citi Universitātes darbinieki bija spiesti doties uz Vāciju un cītām zemēm.

Par Rīgā palikušās Universitātes daļas likteni nekas noteikts nav zināms.

Pārakas

par profesora Dr.ing.h.c.Mārtiņa Bīmaņa pieminas fonda komitejas
darbību.

Ājmot vērā neliķa profesora Dr.ing.h.c.Mārtiņa Bīmaņa lielos
nogēlnus Latvijas Universitātēs, zinātnes un latviešu
sabiedrības labē un ievērojot to, ka neliķis piederēja arī pie
Baltijas Universitātes architektūras un inženierzinātņu fakultā-
tes mācības spēku sastāva, Baltijas Universitātes architektūras
un inženierzinātņu fakultātes latviešu mācības spēku grupa, uz
tās fakultātes dekāna prof.Dr.arch. P.Kundzīga ierosinājumu, iz-
virzīja no sava vidus komiteju, kurai bija gādāt par neliķa godā-
nāšanu kādas paliekamas zīmes veidā.

Komitejas sastāvā iegāja kā priekšsēdis prof.Dr. arch.P.Kun-
dzīns, kā sekretārs lektors būvinženiers J.Kaināns, kā kasiers
kultūrinženiers E.Kanavīns un kā locekļi prof.Dr.ing.J.Balodis,
prof.Dr.arch.h.c.E.Laube un lektors būvinženiers A.Dančauskis.

Komiteja nolēma gādāt par pieminas akmens uzstādīšanu kapa
viestā Libekā, Forverka(Vorwerk) kapos. Lai iegūtu vajadzīgos li-
dzekļus gāda nodoma realizēšanai, tā izsūtīja uz Latviešu nomet-
nēm ziedojušu listes prof.Bīmaņa cienītājiem, bijušiem audzēkņiem
un citiem, pie kuriem cerēja atrast atbalstu. Izrādījās, ka šīs ko-
mitejas pasākuma atrada dzīvu atsaucību, tā kā uz izsūtītām li-
stēm - skaitā 21 - īšā laikā saņēca kopē RM.5390.-

Izgatavot zīmējumu kapa akmenim uzņēmējs prof.E. Laube.Viņam
komiteja uzticēja arī vadīt pieminekļa izpildīšanu, pieaicinot
palīgā lektoru A.Dančausku.Kapa akmeni vertikālas plāksnes veidā
pasūtīja firma John Brāgas Olsdorffā pie Hamburgas no peleka gra-
nīta 110 cm platumā, 100 cm augstumā un 15 cm biezumā ar 24 cm
augstu zokeli.Pamatā iemūrēšanu uzņēmējs un veica kapu pārvaldes
būvītā.

Pieminekli uzstādīja 25.septembrī 1947.g. Komitejas locekļi,
kopā ar studentiem, piedaloties arī neliķa meitai A.Vāgelis Kun-
dzīni, ūsi dienas rīta agrumā smagā masīnā no Pinnebergas piebrau-
ca Olsdorffā pēc pieminekļa plāksnes un, diviem firmas akmenķaliem
līdzbraucot, nogādāja to kapsētā.Kad akmenķali uzstādīšanas dar-
bus bija veikusi, notika pieminekļa ievērtīšana.

garigo aktu izpildīja mācītājs Ramanis no Libekas latviešu no-mēnes. Pēc tam sekoja komitejas priekšsēda prof.Dr.arch.P.Kun-dzīga runa.No Selonijas puses runāja lektors A.Dančauskis.Libekas latviešu vārdā nelaikī godināja latviešu komitejas pārstā-vis. Piemīgas vārdus teica arī inženierzinātņu studentu pārstā-vis. Uz kapa tika nolikti vairāki vainagī un dauds ziedu.

H o r ē k i n s

par ienākušiem ziedojuumiem un par pieminekļa izgatavošanu un uz-stādīšanu.

Pēc listes Nr.	1	Baltijas Universitāte	RM.	715.-
"	No. 3	Bleiberg i/Lippe	"	410.-
"	No. 4	Esslingen a/M	"	145.-
"	No. 5	Göttingen	"	70.-
"	No. 6	Meerbeck	"	30.-
"	No. 7	Nürnberg, Pischbach	"	100.-
"	No. 8	Esslingen a/N	"	520.-
"	No. 9	Hanau	"	200.-
"	No. 10	Esslingen a/N	"	335.-
"	No. 11	Hübschenberg	"	120.-
"	No. 12	Greven	"	740.-
"	No. 13	Hanau a/M	"	1110.-
"	No. 14	Barnsten	"	85.-
"	No. 15	Esslingen a/N	"	660.-
"	No. 18	Detmold	"	40.-
"	No. 19	Augustdorf	"	210.-

Kopā RM 5390.-

No izsūtītām listēm divas netika izlietotas, bet listes Nr - 16, 17, 20 un 21 nav atgrieztas.

I z d e v u m i

Akmens materiāls un izkalšana	RM 2500.-
Papildmateriāli	" 375.-
Kapa plāknes nogādāšana Libekā	" 500.-
uzstādīšana	" 450.-
Ieevētlīšanas izdevumi	" 100.-
Forverka kapu pārvaldei	" 170.-
Cela izdevumi	" 34.-
Atlikums	" 1261.-

Kopā RM 5390.-

Atlikušo sumu komiteja nolma izlietot šim piemīgas izdevumam, ievietojot tāni vienu no pēdējiem nelaikā darbiem.

PROFESORA DR.ING.H.C.
MĀRTIŅA BĪMAJA piemīgas
fonda komiteja.

Pinnebergā
1948.g. marts.

